

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

عبدالرحمن
امام احمد

از دیدگاه مذاهب اهل سنت

ذکر الله احمدی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

امام صادق علیه السلام از دیدگاه مذاهب اهل سنت

نویسنده:

ذکرالله احمدی

ناشر چاپی:

ذکرالله احمدی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	..... فهرست
۶	..... امام صادق (ع) از دیدگاه مذاهب اهل سنت
۶	..... مشخصات کتاب
۶	..... مقدمه
۶	..... شاگردانی که خود پیشوا شدند
۷	..... ابوحنیفه و عظمت علمی امام صادق (ع)
۸	..... دانشگاه بزرگ جعفری
۹	..... وسعت دانشگاه امام صادق (ع)
۱۰	..... سخنی با امام بخاری
۱۰	..... شیعه و ارزش احادیث امام صادق (ع)
۱۱	..... امام مشایخ روایت ندارد
۱۲	..... عذر غیر موجه
۱۲	..... ویژگیهای فقه جعفری
۱۳	..... برتری فقه امام صادق (ع)
۱۴	..... درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

امام صادق (ع) از دیدگاه مذاهب اهل سنت

مشخصات کتاب

مؤلف: ذکراالله احمدی

ناشر: ذکراالله احمدی

مقدمه

شخصیت امام صادق (علیه السلام) همچون اجداد بزرگوارش تنها متعلق به شیعه نیست، بلکه مربوط به کل جهان اسلام و بلکه بشریت است. هر چند خاورشناسان غیر مسلمان به مطالعه ابعاد مختلف زندگی و شخصیت این امام بزرگوار پرداخته اند، لیکن با کمال تأسف، امام را تنها از زاویه دید محدود مادی نگریسته اند، و کتاب «مغز متفکر جهان اسلام» ثمره همین شناخت های ناقص و بررسی های سطحی و مادی است که «مرکز مطالعات اسلامی استراسبورگ» نشر داده است و چون نتوانسته اند امام و شخصیت ملکوتی او را بشناسند، و از طرفی نتوانسته اند آن همه معارف و دانشهای امام را منکر شوند، دچار لغزش های غیر قابل گذشت شده اند و او را شاگرد مع الواسطه «بطلمیوس» معرفی کرده اند. اینک، نظراتی که از دانشمندان و پیشوایان مذاهب اسلامی درباره شخصیت بی مثال ششمین پیشوای معصوم شیعه، امام به حق ناطق حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) می آوریم، باید توجه داشت که این دیدگاه ها منهای اعتقاد به مقام امامت و عصمت آن حضرت ابراز شده است. و از همین رهگذر ناقص بوده و این تعبیرات نمی تواند آن طور که شایسته است سیمای بلند و ملکوتی این امام همام را ترسیم کند، و گویای ابعاد وجودی و شخصیت معنوی حضرت امام صادق (علیه السلام) باشند.

شاگردانی که خود پیشوا شدند

نویسنده ی توانا آقای عبدالحلیم جندی، مشاور رئیس جمهوری مصر، که از عالمان دیانت و سیاست است. تحت عنوان «شاگردانی که خود پیشوا شدند» آورده است که: ابو حنیفه و مالک، هر دو در خدمت امام صادق (علیه السلام) تلمذ کرده و چه در فقه و چه در سیر و سلوک، آن دو تحت تأثیر آن حضرت بوده اند. مالک بن انس استاد شافعی بوده و احمد بن حنبل، مدت ده سال در محضر او کسب علم و دانش کرده است. اینان پیشوایان چهارگانه اهل سنت اند که مستقیم یا غیر مستقیم از شاگردان امام صادق (علیه السلام) بوده اند. جندی، در جای دیگر از کتابش می افزاید: «اگر برای مالک افتخار است که بزرگترین شافعی بوده و یا برای شافعی افتخار است که از بزرگترین اساتید حنبل بوده است، و یا اینکه برای هر دو استاد افتخار است که در نزد این دو استاد تلمذ نمایند، اما شاگردی نزد امام صادق (علیه السلام) افتخاری است که مذاهب چهارگانه اهل سنت، همه در آن شریکند. بزرگوار ی امام صادق (علیه السلام) فزونی و کاستی نداشت، امام (علیه السلام) علم و دانش جدش (صلی الله علیه و آله) را به همه مردم منتقل می ساخت، امامت مقام و مرتبه او بود و شاگردی پیشوایان اهل سنت در نزد او، آراستگی آنان به سبب نزدیکی با چنین شخصیتی والا- بوده است. علاوه، محدثان بزرگ دیگری مانند سفیان ثوری که در ورع و سنن و فقه پیشوای زمان در همه عراق بود و در برخورد با خلیفه وقت موضعی استوار داشت، و همچنین بزرگانی مانند عمرو بن عبید که فرقه معتزله را به وجود آورد و محمد بن عبد الرحمان و ابن ابی لیلی همتای ابو حنیفه و سفیان بن عیینه و رجال بزرگ دیگر فقه و حدیث اهل سنت، نیز در محضر آن حضرت تلمذ کردند. چنانکه ابن ابی الحدید معتزلی می نویسد: فقه مذاهب اربعه اهل سنت به فقه الصادق (علیه السلام) برمی

گردد. مالک بن انس می گوید: «و لقد كنت آتی جعفر بن محمد (علیه السلام) و كان كثير المزاح و التبسم، فاذا ذكر عنده النبي (صلى الله عليه وآله) اخضر و اصفر و لقد اختلفت اليه زماناً و ماكنت اراه الا- على ثلاث خصال: اما مصلياً و اما صائماً و اما يقرء القرآن، و ما رأيت قط يحدث عن رسول الله (صلى الله عليه وآله) الا- على الطهاره و لا يتكلم في ما لا يعنيه و كان من العلماء الزهاد الذين يخشون الله، و ما رأيت الا يخرج الوساده تحته و يجعلها تحتی» مدتی خدمت جعفر بن محمد (علیه السلام) مشرف می شدم او مزاح می کرد و لبخند بسیار بر لب داشت، هرگاه نام پیامبر (صلى الله عليه وآله) نزدش برده می شد چهره اش تغییر می کرد، ابتدا به سبزی و سپس به زردی می گرائید، در مدتی که به خانه آن حضرت رفت و آمد داشتیم، او را دارای سه ویژگی یافتیم، یا در حال نماز بود، و یا روزه دار بود و یا قرآن تلاوت می کرد، و هرگز بدون وضو از حضرت رسول خدا (صلى الله عليه وآله) نقل حدیث نمی فرمود، و سخنی به گزاف نمی گفت، وی از علما و پرستشگران زاهدی بود که از خدای خویش بیم داشت و هرگاه به دیدارش می رفتم زیرانداز (یا بالش) خود را اختصاص به من می داد. مالک در جای دیگر می افزاید: «یک سال با حضرت صادق (علیه السلام) حج به جای آوردم هنگامی که سوار بر مرکب برای احرام مهیا شد هر چه خواست لبیک بگوید: صدا در گلویش قطع شد و نزدیک بود از مرکبش به زیر افتد، بدو گفتم: «ای پسر رسول خدا (صلى الله عليه وآله) ناگزیر باید لبیک بگویی». فرمود: «چگونه جرأت می کنم لبیک بگویم می ترسم خدای عزوجل بفرماید: لا لبیک و لا سعديک» و خود مالک نیز هرگاه نام پیامبر (صلى الله عليه وآله) را می برد رنگش به زردی می گرایید و آنگاه که حاضرین جلسه اش سبب آن را سؤال می کردند می گفت: اگر آن چه را که من دیده ام شما هم دیده بودید شما هم تصدیق می کردید و آنگاه، احوالات امام صادق (علیه السلام) را برایشان نقل می کرد. آری مالک در بیان دیگر چنین می گوید: «ما رأيت عين و لا سمعت اذن، و لا خطر على قلب بشر افضل من جعفر بن محمد (علیه السلام) علماً و عباداً و ورعاً.» هیچ چشمی ندیده و گوشی نشنیده و به دلی خطور نکرده که کسی با فضیلت تر از امام صادق (علیه السلام) از نظر علم و عبادت و ورع و تقوا باشد.

ابوحنیفه و عظمت علمی امام صادق (ع)

«ابوحنیفه» نعمان بن ثابت زوطی، پیشوای مشهور فرقه حنفی، آنگاه که سر تسلیم در پیشگاه عظمت علمی امام صادق (علیه السلام) فرود می آورد می گوید: «ما رأيت افقه من جعفر بن محمد (علیه السلام) و انه اعلم الامه» یعنی کسی را داناتر و فقیه تر از جعفر بن محمد (علیه السلام) ندیده ام، و او به طور مسلم اعلم امت اسلامی است. و این نیز گفته او است چنانکه آلوسی در «مختصر تحفه اثنی عشریه» می نویسد: این ابوحنیفه که مایه فخر و مباهات است با صراحت تمام می گوید که اگر آن دو سالی که از محضر جعفر بن محمد (علیه السلام) استفاده می کردم نبود، هلاک شده بودم، «لولا السنتان لهلك النعمان» وی در مدینه و کوفه با امام صادق (علیه السلام) دیدارهای پراکنده ای داشت. اما دو سال متوالی در مدینه بود و از دانش سرشار امام (علیه السلام) بهره مند شد، و همین دو سال است که وی را از هلاک رهایی بخشید. منصور، امام صادق (علیه السلام) را از مدینه به عراق آورد و کسی را نزد ابوحنیفه فرستاد و بدو گفت: مردم شیفته و فریفته فضایل امام صادق شده اند برای محکوم ساختن او یک سری مسایل دشوار علمی را تدارک ببین... ابوحنیفه پس از آن درباره ملاقات خود می گوید: ابوجعفر منصور دوانیقی در «حیره» بود که کسی را نزد من فرستاد و من نزد او رفتم، وقتی وارد شدم، دیدم جعفر بن محمد (علیه السلام) سمت راست او نشسته است. هنگامی که چشمم به او افتاد ابهت او بیش از منصور مرا گرفت، بر او سلام کردم، به من اشاره کرد نشستیم، سپس منصور متوجه امام صادق (علیه السلام) شد و گفت: ای ابا عبدالله (کنیه امام صادق علیه السلام) این شخص ابوحنیفه است. امام صادق (علیه السلام) فرمود: «او قبلاً هم پیش ما آمده است» و او را می شناسم. آنگاه منصور متوجه من شد و گفت ای ابوحنیفه، مسائل خود را بر ابوعبدالله صادق (علیه السلام) عرضه بدار، و من مسائل خود را بر او عرضه کردم، و آن حضرت همه مسائل مرا پاسخ داد، و فرمود: شما چنین می گوید

و مردم مدینه چنین می گویند، و ما چنین می گوئیم، گاهی گفته آنها را می پذیرفت، و گاهی با همه مخالفت می کرد تا اینکه چهل مسأله را بر او عرضه داشتم و همه را پاسخ گفت. پس از پایان مناظره، ابوحنیفه بی اختیار آخرین سخن خود را با اشاره به امام صادق (علیه السلام) چنین ادا کرد: «ان اعلم الناس، اعلمهم باختلاف الناس» دانشمند ترین مردم کسی است که به آرا و نظرهای مختلف علما در مسائل احاطه داشته باشد. مقصود ابوحنیفه از دانستن آرا و اقوال مختلف مردم، اجتهاد فقهی برای مقارنه و تطبیق بین مذاهب مجتهدین بوده است و ابوحنیفه پیشوای بزرگ اهل سنت اعتراف دارد که امام صادق (علیه السلام) آشنا ترین مردم به اختلاف نظر مردم در مدینه است. چه اینکه آن حضرت محدثان را در مدینه و مجتهدین را در کوفه تعلیم داده است، مدینه و کوفه به دست مالک و ابوحنیفه به عالیترین موقعیت خود رسیدند و آن دو و همچنین سفیان ثوری پیشوای دیگر عراق از شاگردان امام صادق هستند. ابوحنیفه از نظر سن از امام صادق (علیه السلام) بزرگتر بود، چند سال قبل از او متولد شد و پس از او هم از دنیا رفت. ابوحنیفه صرف نظر از عمل کردن او به رأی و قیاس، در استدلال فقهی قوی پنجه است که مالک به قدرت استدلال فقهی او اشاره کرده و می گوید: «ابوحنیفه اگر بگوید ستون مسجد از طلا است، بر آن دلیل اقامه خواهد کرد». بعد از ابوحنیفه پس از یک صد سال «ابو بحر جاحظ» انتقادگر بزرگ و از دانشمندان قرن سوم می گوید: «جعفر بن محمد الذی ملأ الدنيا علمه و فقهه و یقال: ان ابا حنیفه من تلامذته و کذلک سفیان الثوری و حسیبک بهما فی هذا الباب» جعفر بن محمد کسی است که دانش و فقه او دنیا را پر کرده و گفته می شود که ابوحنیفه و سفیان ثوری از شاگردان او هستند، و تلمذ این دو نزد آن حضرت در عظمت او کافی است. ابن حجر عسقلانی می گوید: «جعفر الصادق (علیه السلام) نقل الناس عنه ما سارت به الרכبان و انتشر صیته فی جمیع البلدان» یعنی مردم از آن حضرت علوم مختلفی نقل کرده اند که توسن فکر بشر به آن نرسد. و این علوم چنان زبان زد مردم گشته که آوازه ی آن همه جا پخش شده است. از «عمرو بن ابی المقدم» روایت شده است که می گوید: «كنت اذا نظرت الی جعفر بن محمد (علیه السلام) علمت انه من سلالة النبیین قد رایته واقفاً عند الجمرة یقول: سلونی، سلونی» یعنی هرگاه به جعفر بن محمد (علیه السلام) نگاه می کردم، در می یافتم که او از نسل پیامبران است، و او را دیدم که در «جمره» ایستاده بود و می گفت: از من بپرسید، از من بپرسید. و نیز از صالح بن ابی الاسود روایت شده است که آن حضرت همانند جدش علی (علیه السلام) می فرمود: «سلونی قبل أن تفقدونی، فانه لا یحدثکم احد بعدی بمثل حدیثی» یعنی قبل از آنکه مرا از دست بدهید مسائل و مشکلات علمی خود را بپرسید، و بعد از من کسی نیست که چون من برای شما حدیث بگوید.

دانشگاه بزرگ جعفری

امام صادق (علیه السلام) با توجه به فرصت مناسب سیاسی که به وجود آمده بود، و با ملاحظه نیازمندی های شدید جامعه و آمادگی زمینه اجتماعی، دنباله نهضت علمی و فرهنگی پدر بزرگوارش حضرت باقرالعلوم (علیه السلام) را گرفت و حوزه وسیع علمی و دانشگاه بزرگ اسلامی به وجود آورد، و مدینه که مهبط وحی بود مرکز دانشگاه خود قرار داد و مسجد پیامبر (صلی الله علیه و آله) را محل تدریس خویش کرد به طوری که همه فنون در آن تدریس می شد در رشته های مختلف علوم عقلی و نقلی آن روز شاگردان برجسته ای همچون، هشام بن حکم، محمد بن مسلم، ابان بن تغلب، هشام بن سالم، مؤمن طاق، زراره، مفضل بن عمر، جابر بن حیان و... تربیت کرد که از مورخین و علمای علم رجال و تراجم تعداد شاگردان و فارغ التحصیلان دانشگاه جعفری را بالغ بر چهار هزار نوشته اند. چنانکه شیخ مفید در «ارشاد» و فتال نیشابوری در «روضه الواعظین» و طبرسی در «اعلام الوری» و ابن شهر آشوب در «مناقب» و محقق در «معتبر» و شهید اول در «الذکری» و دیگران آورده اند دانش هایی که از امام صادق (علیه السلام) نقل شده از هیچ کس دیگری نقل نشده و تعداد شاگردان آن حضرت را چهار هزار تن دانسته اند. دانشگاه بزرگ امام صادق خود شامل چندین دانشکده می باشد که رشته های گوناگون، در فقه، اصول، تاریخ، فلسفه، کلام و معارف مختلف اسلامی

در آن تدریس می‌گردید، تا آنجا که وقتی «عبدالله دیصانی» به مدینه وارد می‌شود به امام صادق (علیه السلام) چنین می‌گوید: آمده‌ام تا با تو مباحثه کنم. امام فرمود در چه موضوعی؟ گفت در فقه، امام (علیه السلام) او را به نزد محمد بن مسلم که از شاگردان فقیه او بود فرستاد، و هنگامی که با محمد بن مسلم مباحثه کرد و او توانست دیصانی را شکست دهد، سپس خواستار مباحثه در بخش کلام شد، امام صادق (علیه السلام) فرمود: با هشام بن حکم بحث کن، سپس تقاضای مباحثه در تاریخ را کرد که امام او را به یکی دیگر از شاگردانش هدایت کرد، و بدین ترتیب عبدالله دیصانی دریافت که هر یک از شاگردان امام دریایی از علوم هستند. استاد اسد حیدر در این خصوص می‌گوید: اگر حوزه درس امام صادق (علیه السلام) را دانشگاه بنامیم گراف و دور از واقع نگفته‌ایم. این دانشگاه میراث علمی عظیمی برجای نهاد و عالمان بسیاری تربیت کرد، و برجسته‌ترین متفکران و نخبه‌ترین فیلسوفان و زبده‌ترین عالمان را عرضه کرد. از این تعداد در حدود چهار هزار نفر شاگردان ورزیده بودند که معارف جعفری را در اطراف و اکناف جهان اسلام منتشر کرده و در گفتار خود همواره استناد به فرمایش امام و استاد خود می‌کردند و می‌گفتند «حدثنا جعفر بن محمد الصادق (علیه السلام)». به عنوان نمونه یکی از شاگردان حضرت صادق (علیه السلام) «جابر بن حیان» است که در تمام علوم و فنون مهارت داشته و بیش از دویست جلد کتاب در زمینه‌های علوم گوناگون به خصوص در رشته‌های علوم عقلی و طبیعی و شیمی (که آن روز کیمیا نامیده می‌شد) تصنیف کرده که به همین خاطر او به عنوان پدر علم شیمی مشهور شده است و به اقرار خود همه را از حضرت صادق (علیه السلام) آموخته است زیرا در آثار و رسائل خود می‌نویسد: «قال لی جعفر (علیه السلام) - [أول القی علی جعفر (علیه السلام) - حدثنی مولای جعفر - اخذت هذا العلم من جعفر بن محمد (علیه السلام) سید اهل زمانه.». جابر بن حیان با سوگندی که به نام امام (علیه السلام) در مقدمه کتاب «الاحجار» یاد کرده است ثابت می‌کند که استاد و راهنمای او امام صادق (علیه السلام) بوده است و دانشی که از او آموخته است، سبب توفیق او گردیده است. در باب چهار هزار شاگرد امام صادق (علیه السلام) چند نکته قابل ذکر است. اول اینکه: مورخان و عالمان تراجم اتفاق دارند که شاگردان امام صادق (علیه السلام) همه اهل مدینه نبودند، بلکه از شهرها و بلاد مختلف از دور و نزدیک که اکثر آنان از عراق و مصر و خراسان، حمص و شام و حضرموت و غیر آن بودند که رو به سوی مدینه آورده و در دانشگاه جعفری مشغول فراگیری علم و دانش گردیدند. دوم اینکه: همه دانش پژوهان مکتب جعفری دارای یک عقیده و همه از شیعیان آن حضرت نبودند، بلکه دارای عقاید مختلف و مذاهب متفاوت بودند که از سرتاسر جهان اسلام آن روز گرد آمده بودند. سوم اینکه: مقصود این نیست که همه این چهار هزار نفر در یک زمان و همه روزه در کلاس درس امام صادق شرکت داشته‌اند و حاضر بوده‌اند بلکه مقصود کسانی است که در مدت افاضه امام به تناوب و تفریق از آن حضرت علم فرا گرفته‌اند، و حدیث نقل کرده‌اند. و در میان آنان بسیاری از شخصیت‌های مهم اهل سنت قرار دارند. چنانکه ذهبی در «سیر اعلام النبلاء» نام روایتی که از امام صادق (علیه السلام) نقل کرده‌اند، آورده است. و این در حالی است که بسیاری از محدثان جرأت نقل حدیث از امام صادق (علیه السلام) را در عهد بنی امیه نداشتند، درباره مالک بن انس آمده است که: «لم یرو عن جعفر بن محمد حتی ظهر امر بنی العباس» از امام صادق (علیه السلام) روایت نکرد تا آنکه بنی عباس به حکومت رسیدند. ولی ابوحنیفه از امام صادق (علیه السلام) حدیث نقل می‌کند، چنانکه روایات او از امام صادق (علیه السلام) در کتاب «الاثار» وی فراوان دیده می‌شود.

وسعت دانشگاه امام صادق (ع)

بالاخره در وسعت دانشگاه امام صادق (علیه السلام) همین قدر بس که «حسن بن علی بن زیاد و شاء» که از شاگردان امام رضا (علیه السلام) و از محدثان بزرگ بوده و طبعاً سالها پس از امام صادق (علیه السلام) زندگی می‌کرده است می‌گوید: «درکت فی مسجد الکوفه تسع مئه شیخ، کل یقول: حدثنی جعفر بن محمد (علیه السلام)» یعنی در مسجد کوفه نهصد نفر استاد را مشاهده

کردم که همگی از جعفر ابن محمد (علیه السلام) حدیث نقل می کردند. و به تعبیر علامه شهید مرتضی مطهری: جمله قال الصادق (علیه السلام) شعار علم حدیث گردیده است. این متفکر جهان اسلام در جایی دیگر می گوید: «تحقیقاً می توان گفت حرکت های علمی دنیای اسلام اعم از شیعه و سنی مربوط به امام صادق (علیه السلام) است. حوزه های شیعه که خیلی واضح است. حوزه های سنی هم مولود امام صادق (علیه السلام) است. به جهت اینکه: رأس و رئیس حوزه های سنی «جامع ازهر» است که از هزار سال پیش تشکیل شده، و جامع ازهر را هم شیعیان فاطمی تشکیل داده اند، و تمام حوزه های دیگر اهل تسنن منشعب از جامع ازهر است و همه اینها مولود استفاده ای است که امام صادق (علیه السلام) از وضع زمان خویش کرده است.» و چه زیبا آورده است نویسنده منصف اهل سنت آقای عبدالحلیم جندی، آنجا که در چند جمله کوتاه موقعیت امام (علیه السلام) را نسبت به اسلام بیان کرده و می گوید: «امام جعفر صادق (علیه السلام)، به منزله قلب اسلام است. نسب او به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و ابوبکر و علی (علیه السلام) می رسد، او در دین پیشوا، و در علوم طبیعی دریایی بود.»

سخنی با امام بخاری

کتاب صحیح بخاری علی رغم اعتباری که نزد برادران اهل سنت دارد، احادیثی را از افراد ضعیف و غیر موثق و احیاناً فاسدالعقیده مانند عمران بن حطان سدوسی که یکی از سران خوارج است، و دیگر کسانی که از نواصب و خوارج بوده و عداوتشان نسبت به خاندان عصمت و طهارت مسلم است و نیز از کسانی که آشکارا به ساحت مقدس علی (علیه السلام) دشمنی داشته اند، و از مخالفان خاندان رسالت به شمار می روند مانند مروان بن حکم اموی و اکرمه اباضی و همچنین از افرادی حدیث نقل و استخراج نموده که حافظان حدیث مانند یحیی بن معین آنان را ضعیف و کذاب دانسته اند. و این مطلب مورد اتفاق بسیاری از فحول و بزرگان اهل سنت است که در رجال صحیح بخاری افراد غیر موثق و ضعیف زیاد وجود دارد و بخاری از آنها حدیث نقل کرده است مثلاً از مجموع ۵۳۷۴ حدیثی که از ابو هریره معروف نقل شده، بخاری، در صحیح خود ۴۴۶ حدیث از وی نقل کرده است. ولی در مقابل می بینیم که بخاری از امام صادق (علیه السلام) حتی یک حدیث هم نقل نکرده، و این در حالی است که بخاری از نظر زمان با امام صادق (علیه السلام) نزدیک بود، و تقریباً صد سال پس از آن حضرت فوت نموده است. بخاری ۶ سال در حجاز که مرکز نشر علوم امام صادق (علیه السلام) بوده است برای اخذ حدیث اقامت نموده و به مرکز شیعه در آن روز (بغداد و کوفه) رفت و آمد زیادی داشته است. ابن حجر از خود بخاری نقل می کند که وی می گفت: من برای اخذ حدیث دوبار به شام و مصر و الجزایر و چهار مرتبه به بصره مسافرت نمودم و ۶ سال در حجاز رحل اقامت افکندم، و به کوفه و بغداد سفرهای زیادی نمودم به طوری که تعداد آنها در نظرم نیست. البته عدم ذکر حدیث امام صادق (علیه السلام) در صحیح بخاری چیزی از شخصیت و عظمت امام صادق (علیه السلام) نمی کاهد، و او کسی است که تمام امت به صداقتش گواهی داده و به همین دلیل او را صادق لقب داده اند. شگفت است که بخاری احادیث شاگردان امام صادق (علیه السلام) را استخراج کرده ولی از آوردن روایات خود امام (علیه السلام) خودداری نموده است. عدم تخریج احادیث امام صادق (علیه السلام) در صحیح بخاری ربطی به امام صادق (علیه السلام) ندارد، این فقط مشکل بخاری است. چرا که نه بخاری و نه کس دیگر نمی تواند امام صادق (علیه السلام) را در حدیث ضعیف و مجروح بدانند. امام شافعی که خود وضع کننده ی قواعد علمی برای قبول روایت است. استخراج و نقل حدیث از امام صادق (علیه السلام) را معتبر و مورد اعتبار قرار می دهد، همچنین دانشمندان جرح و تعدیل مانند: یحیی بن معین و ابی حاتم و ذهبی و ابن حنبل و دیگران، روایات آن حضرت را در کتاب های خود آورده اند.

شیعه و ارزش احادیث امام صادق (ع)

آنکه در اخبار فقه شیعه تتبع کند خواهد دید که روایت‌های رسیده از امام صادق (علیه السلام) در مسائل فقهی، کلامی و اخلاقی مجموعه‌ی گسترده و متنوعی است و علمای حدیث از هیچ یک از اهل بیت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به مقدار آنچه که از ابو عبدالله (علیه السلام) روایت دارند نقل نکرده‌اند و روایات هیچ یک از ائمه (علیهم السلام) برابر با روایت‌های رسیده از امام صادق (علیه السلام) نیست. وقتی که شمار راویان از آن حضرت چهار هزار نفر باشند، پس رقم روایات مأثوره از آن امام چقدر خواهد شد؟ و آنگاه که یک راوی مانند ابان بن تغلب حافظ سی هزار حدیث، و محمد بن مسلم شانزده هزار حدیث را حافظ باشد. مقدار و کمیت احادیث آن حضرت و علوم و معارف منسوب به او را می‌توان به دست آورد و به همین دلیل است که مذهب شیعه را «مذهب جعفری» گویند. در بین چهار هزار شاگرد امام صادق (علیه السلام) که از وی حدیث نقل کرده‌اند چهارصد نفر نویسنده، آنها را به رشته تحریر درآورده‌اند و اصول اربع مئه را نوشتند، بدین معنی که احادیث امام را (چه کتبی - چه شفاهی - چه به صورت استفتاء) جمع آوری کرده و به شکل کتاب درآورده‌اند و این تصنیفات را «اصل» گویند، و مراد از اصل، آن کتاب مورد وثوق و اعتمادی است که حدیث آن حجت بوده، و راوی آن هم موثق بوده است. و بعضی از آن اصول و تألیفات تا به امروز به همان وضع خود باقی مانده است. اما محتوای بسیاری از این مصنفات و تألیفات چهارصد گانه توسط علمای شیعه به صورت کتاب‌های عمده حدیثی تألیف و جمع آوری شده است و مجموعه‌های اولیه حدیثی چون محاسن برقی، نوادر الحکمه اشعری، و کتاب جامع بزنتی و کتاب ثلاثین اخوان اهوازی، و مجموعه‌های ثانوی چون کتب اربعه (کافی، تهذیب، استبصار و من لایحضره الفقیه) و مجموعه‌های متأخرین چون «الوافی» فیض کاشانی، «وسائل الشیعه» حر عاملی، و «بحار الانوار» علامه مجلسی و غیر آنها گرد آمده و این مجموعه‌ها علوم اهل بیت و امام صادق (علیه السلام) را در زمینه‌های مختلف در بر گرفته است.

امام مشایخ روایت ندارد

امام صادق (علیه السلام) روایات خویش را برای شاگردان خود نقل می‌کرد و شاگردان او اعم از شیعه و سنی، روایات آن حضرت را می‌نوشتند با این تفاوت که اهل سنت حدیث را از امام صادق و از پدرش و او از پدرانش و آنها از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) نقل می‌کردند، به عبارت دیگر با ذکر سند می‌آوردند. اما شاگردان شیعه آن حضرت با عنوان «عن ابی عبدالله» بدون ذکر سند نقل می‌کردند. زیرا، اعتقاد شیعه به عصمت ائمه و امامت آنها و حجیت قول ایشان، آنها را از ذکر سند بی‌نیاز می‌ساخت. با این حال امام تأکید داشت که احادیث او همان احادیث رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است. «حدیثی، حدیث ابی، و حدیث ابی حدیث جدی، و حدیث جدی، حدیث علی بن ابیطالب و حدیث علی، حدیث رسول الله و حدیث رسول الله، قول الله» حدیث من حدیث پدرم، و حدیث پدرم حدیث جدم، و حدیث جدم حدیث علی بن ابی طالب و حدیث امیرمؤمنان حدیث رسول خدا و حدیث رسول خدا فرمایش خداوند است. منبع علم امام صادق (علیه السلام) نه «تابعان» و نه «محدثان» و نه «فقهای» آن عصر بودند، بلکه او تنها از یک طریق که اعلا و اوثق و اتقن طرق است نقل می‌کرد و آن همان از طریق پدرش امام محمد باقر (علیه السلام) و او از پدرش علی بن الحسین (علیه السلام) و او از پدرش حسین بن علی (علیه السلام) و او از پدرش علی بن ابیطالب (علیه السلام) و او هم از حضرت رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، که سلسله‌ای از ذهاب است. و از همین رهگذر است که شیعه اعتقاد دارد که قول و فعل و تقریر ائمه معصومین (علیهم السلام) همانند قول و فعل و تقریر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بوده و سنت و حجت است. این طریق عالی در صورتی است که ما با برادران اهل سنت مماشات کنیم و به زبان و اصطلاح ایشان سخن بگوییم و گرنه بر طبق مبانی اعتقادی شیعه امامیه علوم ائمه اثنی عشر (علیهم السلام) علم لدنی و از جانب خداست و این ائمه هدی (علیهم السلام) در مواردی که روایتی از آباء پاهرین خود نداشته باشند، خود منبع فیاض مستقیم احکام الهی هستند، و حاجتی به «حدثنا» و نظایر آن

ندارند. همین نکته است که برادران اهل سنت ما از آن غفلت دارند و چون می بینند بعضی امامان شیعه امامیه حدیثی که از طریقی که معروف ایشان است، روایت نکرده اند او را در عداد «علما» قرار نداده اند. و حال آنکه برای به دست آوردن احادیثی که سلسله روایت آن همه ثقه و عادل و حافظ باشند، این حکم به تصدیق همه بزرگان اهل سنت، درباره ائمه شیعه صادق است. بنابراین، روایتی که سند آن منحصرأ امامان شیعه باشند، اعلا و اوثق روایات است تا چه رسد به اینکه خود ایشان به جای «سند» مستند واصل باشند. بنابراین حدیث امام صادق از طریقی بود که هیچ یک از محدثان دیگر آن طریق را نداشتند چون «فقه جعفری» بر مبنای علم مستقیم و مستند به وحی است. زمانی که از احمد بن حنبل درباره این سند پرسیدند «حدثنی موسی بن جعفر عن جعفر بن محمد عن علی بن الحسین و هكذا الی النبی (صلی الله علیه وآله)» گفت: «هذا اسناد لوقری علی المجنون افاق.» این سندی است که اگر بر دیوانه خوانده شود، عاقل گردد.

عذر غیر موجه

با این وصف می بینیم برخی از محدثین اهل سنت مانند بخاری از امام جعفر صادق (علیه السلام) روایت نکرده اند، زیرا آنان آنچه را در کتب خوانده، نقل کرده اند. از ابوبکر بن عیاش که از نخستین اساتید احمد بن حنبل بود سؤال شد «چرا از جعفر صادق (علیه السلام) استماع حدیث نکرده ای؟ و حال آنکه آن حضرت را درک کرده ای؟» گفت: درباره روایاتی که امام صادق (علیه السلام) نقل می کردند، از او پرسیدم که آیا چیزی از آنها را شنیده است؟ (یعنی شیوخ حدیثی دارند؟) امام (علیه السلام) فرمود: خیر. (ولکنها روایه روینها عن آبائنا) ولی اینها روایاتی است که ما از پدرانمان نقل می کنیم. برخی از بزرگان اهل سنت، عذر امام بخاری را در عدم نقل احادیث امام صادق (علیه السلام) در صحیح خود، نداشتن شیخ روایت ذکر نموده اند که حکایت از عدم شناخت واقعی این بزرگان از امام صادق (علیه السلام) دارد که متمسک به اعدار غیر موجه گردیده اند. محمد ابوزهره، براساس همین تفکر تلاش می کند شیوخ روایتی برای امام صادق (علیه السلام) دست و پا کرده و اتصال آن حضرت را از کانال آنها غیر از اجداد طاهرینش به رسول خدا (صلی الله علیه وآله) مطرح کند، و از این نمونه تنها نام قاسم بن محمد بن ابی بکر را ذکر نموده است. باید گفت که اگر بنا بود امام صادق (علیه السلام) همانند محدثان معروف آن زمان چنانکه در «تذکره الحفاظ» می بینیم که هر یک از آنها دست کم ده نفر را به عنوان مشایخ روایت خود ذکر کرده اند، از طریق مشایخ روایتی غیر از اجداد طاهرینش از رسول خدا نقل حدیث نماید می بایستی مشایخ روایت خود را معرفی کنند، در حالی که می بینیم او تنها از طریق اجداد طاهرین خود حدیث نقل می کند که آنها را نیز نمی توان به عنوان شیخ روایت به حساب آورد.

ویژگیهای فقه جعفری

با توجه به اهمیت و ارزش احادیث امام صادق (علیه السلام) از حیث سندیت و اعتبار است که ارزش تعلیمات و آموزه های فقهی آن حضرت که مشهور به فقه جعفری است روشن و ارزیابی می شود. همان فقه صحیح و اصیل اسلامی است که از مبدأ وحی به وسیله پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله) جهت هدایت بشر نازل گردیده است. چون مکتب امام صادق (علیه السلام) همان مکتب پیامبر است که دست به دست به وسیله جانشینان آن بزرگوار به دست او رسیده است. با توجه به این حقیقت است که فقه جعفری در برابر فقه فقیهان روزگار امام صادق (علیه السلام) فقط یک اختلاف عقیده دینی ساده نبود، بلکه در عین حال دو مضمون متعارضانه را با خود حمل می کرد. نخست و مهم تر آنکه، اثبات بی نصیبی دستگاه حکومت از آگاهی دینی و ناتوانی آن از اداره امور فکری مردم، یعنی در واقع عدم صلاحیتش برای تصدی مقام «خلافت». و دیگر، مشخص ساختن موارد تحریف در فقه رسمی که ناشی از مصلحت اندیشی فقیهان در بیان احکام فقهی و ملاحظه کاری آنان در برابر تحکم و خواست قدرت های حاکم بود.

امام صادق (علیه السلام) با گستردن بساط علمی و بیان فقه و معارف اسلامی و تفسیر قرآن به شیوه ای غیر از شیوه عالمان وابسته به حکومت ها عملاً به معارضه با آن دستگاه برخاسته بود و آن حضرت بدین وسیله تمام تشکیلات مذهبی و فقاقت رسمی را که یک ضلع حکومت خلفا به شمار می آمد تخطئه میکرد، و دستگاه حکومت را از بعد مذهبی اش تهی می ساخت، و در آموزه های امام صادق (علیه السلام) به یاران و نزدیکانش بهره گیری از عامل «بی نصیبی خلفا از دانش دین» به عنوان دلیلی بر اینکه از نظر اسلام آنان را حق حکومت کردن نیست، به وضوح مشاهده می شود، یعنی اینکه امام صادق (علیه السلام) در حقیقت آن مفهوم سیاسی و مضمون معترضانه ای را که در درس فقه و قرآن دارا بود صریحاً به شاگردان خود می آموخت. و در حدیثی از آن حضرت چنین آمده است: «نحن قوم فرض الله طاعتنا و انتم تأتمون بمن لا- يعذر الناس بجهالته» (ما کسانی هستیم که خداوند فرمانبری از آنان را فرض و لازم شناخته است. در حالی که شما از کسی تبعیت می کنید که مردم به خاطر جهالت او در نزد خدا معذور نیستند) یعنی مردم که بر اثر جهالت رهبران و زمامداران نا اهل، دچار انحراف گشته، به راهی جز راه خدا، رفته اند: نمی توانند در پیشگاه خدا به این عذر متوسل شوند. که: ما به تشخیص خود راه خطا را نپیمودیم، این پیشوایان و رهبران ما بودند که از روی جهالت، ما را به این راه کشاندند. زیرا اطاعت از چنان رهبرانی، خود، کاری خلاف بوده است، پس نمی تواند کارهای خلاف بعدی را توجیه کند.

برتری فقه امام صادق (ع)

برتری فقه اهل بیت (علیهم السلام) مطلبی نیست که احتیاج به دلیل داشته باشد، چنانکه در کنگره های جهان اسلام فقیهان بزرگ اعتراف دارند که فقه جعفری بر قوانین فقهی سایر مذاهب برتری دارد. اعتراف فقیه و عالم جهان تسنن، «استاد شیخ محمود شلتوت» رئیس دانشگاه الازهر مصر با کمال صراحت فتوای جواز عمل به فقه جعفری را صادر و اعلام کرد که این فقه در بسیاری از موارد نسبت به فقه های دیگر برتری کامل دارد. در مجله رساله الاسلام شماره ۳ سال ۱۱، مقاله مفصلی راجع به فقه شیعه دارد که ضمن آن چنین می نویسد: «ان المذهب الجعفری المعروف بمذهب الشیعۃ الامامیۃ الاثنی عشریۃ، مذهب یجوز التبعده به شرعاً کسائر المذاهب اهل السنۃ». (یعنی مذهب جعفری که معروف به مذهب شیعه دوازده امامی است. مذهبی است که جایز است شرعاً مثل سایر مذاهب اهل سنت از آن پیروی شود). این فتوای تاریخی به وسیله ی چنین عالمی که دارای مقام استادی و ریاست دانشگاهی چون الازهر بود، انقلاب عظیمی در جهان تسنن به پا نمود، و سیل اعتراضات و انتقادات از هر طرف به سوی مصر جاری گردید. اما استاد شلتوت نه تنها به همه اعتراضات پاسخ قانع کننده داد، بلکه طی مقالات دیگری اعلام داشت و چنین نظر داد: که فقیه منصف موارد بسیاری را در فقه شیعه می تواند پیدا کند که از حیث دلیل نسبت به پاره ای از اقوال اهل سنت قوت بیشتری داشته باشد، و ما هدفی جز به دست آوردن حکم صحیح اسلامی از فقه هر یک از مذاهب اسلامی نداریم، و فقط فقه شیعه از این جهت در صف اول قرار گرفته است. پس از بیان این حقیقت توسط مفتی دیار مصر مقرر شد که کرسی فقه شیعه در دانشگاه الازهر تأسیس و تدریس شود و برای این منظور، تفسیر «مجمع البیان» شیخ طبرسی، و «مختصر النافع» علامه حلی که در فقه شیعه است، چاپ و منتشر شود و از آن پس، مذاهب، پنج مذهب شد که در مقام تدریس، ادله همه مذاهب ذکر می شود، و دانشجو مختار است که حجت هر مذهبی که قویتر است بپذیرد. در شماره ۳ و ۴ سال ۱۲ مجله «رساله الاسلام»، نقل می کند که «شیخ بزرگوار شلتوت» در پاسخ پرسش آقای «ابوالوفا معتمد کردستانی شافعی»، در رد آنهایی که گمان می کنند تقلید یکی از مذاهب اربعه واجب است، می گوید: که برای هر مسلمان این حق هست که ابتدا از هر یک از مذاهب اسلامی تقلید کند، و سپس حق دارد به هر مذهب دیگری از مذاهب اسلامی که بخواهد منتقل گردد، و معلوم است که اراده و نظر ما فقط منحصر به مذاهب اربعه اهل سنت نبوده است... و اما اینکه فتوا داده ایم که جایز است از مذهب شیعه جعفری پیروی شود این جایز بودن فقط مربوط به شیعه

نیست، بلکه مسلمان سنی هم می تواند از مذهب شیعه جعفری پیروی کند و بالعکس. سپس می افزاید: در خاتمه یادآوری می کنم که دین و شریعت تابع و محدود به یکی از مذاهب اسلامی نیست. پس همه ائمه مذاهب مجتهد هستند و نزد خدای تعالی مقبول و پذیرفته شده می باشند، و برای کسانی که اهل فتوی و نظر هستند جایز است که به مقررات فقهی آنها عمل نمایند. (برادر محمود شلتوت) آری به تعبیر غواص دریای بی کران فقه اهل بیت (علیهم السلام) و جرعه نوش زلال چشمه سار فقه الصادق (علیه السلام) حضرت امام خمینی (ره) آنجا که به عنوان عرض ارادت می فرماید: «و ما مفتخریم که مذهب ما جعفری است و فقه ما که دریای بی پایان است یکی از آثار اوست. و ما مفتخریم به همه ائمه معصومین علیهم صلوات الله و متعهد به پیروی آنانیم.»

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحيم

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز:

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

آزاد کردن بنده دارد.»

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

